

doc. JUDr. Pavel Kandáč, CSc., verejný ochranca práv
Nevädzová 5, P. O. Box 1, 820 04 Bratislava, sekretariat@vop.gov.sk

Niekoľko úvah o úlohe rodiny

Keď som si prečítal pozvanie na dnešnú konferenciu, jednoznačne som konštatoval, že ide o veľmi aktuálnu a interesantnú tému.

Ved' len **samotný pojem rodina** vyvoláva záujem o viacero otázok, na ktoré buď nie sú jednoznačné odpovede, alebo je viacero názorov a často rozporuplných.

Že ide o problematiku zaujímavú a aktuálnu potvrdzuje i to, že rodina ako taká je predmetom pozornosti viacerých spoločenských vied – právnej, sociologickej, psychologickkej, atď. A teda na problém rodiny sa môžeme pozerat' z viacerých pozícií.

S pojmom rodina sa mi automaticky spájajú aj ďalšie dva fenomény, a to **výchova a vzdelávanie. A práve k rodine, výchove, vzdelávaniu** a ich vzájomnému vzťahu chcem vysloviť niekoľko myšlienok.

Prečo?

Preto, že sú to otázky, ktoré sú spojené s každodennou našou existenciou, s každodenným reálnym životom, a o ktorých nemôžeme len vynášať určité konštatácie, ale je nevyhnutné ich riešiť.

Nie je možné opomínať veľmi významný problém, akým je problém **výchovy, vzdelávania a podiel rodiny na ich realizácii.**

Nie je možné opomenúť pri téme práca v rodine i problém **kriminality a inej negatívnej činnosti.**

Motívom, aby sme o tom diskutovali a nachádzali riešenia, je jej nárast v tej najväznejšej podobe – **násilnej trestnej činnosti**. To nás musí mrziť, musí trápiť, nemôže nám dať pokojne spať.

Je veľmi zlé, ak sa dozvedáme, že školáci uvažujú o usmrtení pedagóga, je zlé, keď týrajú zvieratá a nie je dobré, keď sú násilní, agresívni až suroví a podobne. Sú to tie najhoršie a najnebezpečnejšie formy negatívneho správania.

Prečo je tomu tak, prečo narastá, prečo sa prehlbuje zlé správanie?

Asi sme boli málo pozorní a vnímaví, keď sme nepostrehli, že sa zo slovníka a zo správania detí (ale aj dospelých) vytrácajú slová prosím, ďakujem, nech sa páči atď. A pridávajú sa iné, ktorých používanie nesvedčí ani dospelým.

Nepostrehli sme, že zo spoločnosti sa vytrácajú inštitúty, ktoré pomáhajú aktívne a zmysluplne využívať voľný čas detí – športové triedy, kluby, mužstvá, súťaže a podobne. Športoviská (ak sú) sa stávajú ťažko prístupné – sú drahé, uzamknuté, preferujúce len profesionalitu a trhové záujmy. No a nastala radikálna zmena v správaní ľudí a v ich hodnotovej orientácii.

Do popredia sa musí dostať konštatácia: **„Postoj človek – zamysli sa a konaj.“**

Spomínané pojmy – rodina, výchova a vzdelávanie – **sú aj kategóriami sociálnej práce**. Keď si dáme otázku: **„Čo je zámerom sociálnej práce?“**, myslí, že všetci poznáme jedinú odpoveď a verím, že s ňou súhlasíme: **„zlepšiť kvalitu života všetkých ľudí, teda aj detí“**.

Ako dosiahnuť takýto náročný cieľ?

Predovšetkým:

- a) pôsobením na človeka, ktorý pomoc potrebuje, a
- b) pôsobením na prostredie.

V oboch prípadoch je nezastupiteľná výchova a myslím si, že nemôže byť opomenuté i vzdelávanie.

Sú to dva významné spôsoby, pri ktorých správnou voľbou prostriedkov pôsobenia môžeme dosiahnuť veľmi výrazné **ovplyvnenie a formovanie harmonickej osobnosti mladého človeka**, tak ako to konštatuje Dohovor o právach dieťaťa.

Pritom musíme zohľadňovať to, čo je v človeku najlepšie, jeho rozumovú vyspelosť, vedomie, šľachetnosť, disciplínu, obetavosť, jeho zmyslovú zrelosť, city pre duchovnosť, etickosť a jej hodnoty.

Nikto nebude pochybovať o tom, že **pri výchove má ísť o cieľavedomé formovanie a podporovanie vedomia a konania ľuďí, potláčanie starého, prežitého**.

V súvislosti s výchovou je pre mňa smutným poznaním, že **sa v našej spoločnosti význam výchovy nie vždy doceňuje**.

Potom nemôžeme byť prekvapení, že v prípade jej zanedbania, jej povrchnosti a formalizmu sa vytvárajú podmienky aj pre protispoločenskú činnosť a iné negatívne javy. Reálny život nám v mnohých prípadoch potvrdzuje, že **výchova musí byť cieľavedomá a sústavná** a len takýto prístup k nej má význam a zmysel.

Veľmi dobre si musíme uvedomovať, že **človeka – občana vytvára spoločnosť**, v jej rámci **aj rodina, ktorá je stále považovaná za základnú bunku spoločnosti**. Nemôžeme poprieť, že **človek je bytosť spoločenská**, ktorej vývoj je ovplyvňovaný sociálnymi podmienkami. Iste, že je dobré mať na pamäti i fakt, že človek ako súčasť prírody **je aj bytosťou biologickou**.

Uvedené skutočnosti je potrebné brať do úvahy najmä v ľudských vzájomných vzťahoch, ako napr. pri prejavoch dobra a zla, tvorivej práci, tolerantnosti, občianskom spolužití a podobne, ale aj v situáciách ich porušovania, či páchania negatívnych činov alebo protispoločenských činov v ich najväznejšej podobe – trestnej činnosti, kriminality.

Pripomínam, že ide o oblasť ľudskej aktivity, ktorá vždy vzbudzovala neustálu pozornosť, vzbudzuje a bude vzbudzovať aj v budúcnosti, a to v hlavne z pohľadu jej príčin vzniku, charakteru, spôsobu jej páchania, ale aj spôsobov jej potierania a podobne.

Preto rodina, výchova, vzdelávanie, ale i ochrana mládeže je v popredí záujmu svetovej verejnosti.

Veľký význam nadobúda otázka všestranného rozvoja osobnosti mladých ľudí a skúmanie ich potrieb. Široký záujem sveta o výchovu, vzdelávanie a ochranu mládeže podmienila a podnecuje aj stúpajúca kriminalita tejto sociálnej skupiny. Nemôžeme bez povšimnutia obísť myšlienku, že **ľudstvo (svet) má dať mládeži to najlepšie, čo jej môže dať.**

Je to tvrdenie, ktoré je zdôraznené aj vo významnom medzinárodnoprávnom dokumente – Dohovore o právach dieťaťa. **Dieťa má právo na to, aby sa formovalo a stalo sa všestranné rozvinutou harmonickou osobnosťou.** K tomu okrem spoločnosti a štátu má povinnosť prispievať aj rodina a jej členovia.

To potvrdzuje aj jedna zo základných zásad zákona o rodine: **„Všetci členovia rodiny majú povinnosť vzájomne si pomáhať a podľa svojich schopností a možností zabezpečovať zvyšovanie hmotnej a kultúrnej úrovne.“**

Ďalej je potrebné upriamiť pozornosť aj na obsah ustanovenia § 28 ods. 1 písm. a) zákona o rodine: **„Súčasťou rodičovských práv a povinností (okrem iného) sú aj sústavná a dôsledná starostlivosť o výchovu, zdravie, výživu a všestranný vývoj maloletého dieťaťa.“**